

MURODXO‘JA MUXTOROV,

O‘zR FA Davlat adabiyot muzeyi mustaqil tadqiqotchisi

“XAZOYIN-UL-MAONIY”DA MUSIQA ILMIGA OID SO‘Z VA ISTILOHLAR

(Davomi. Boshi avvalgi sonda)

Masih Masiho – a. Iso payg‘ambarning laqabi.

(diniy afsonalarda Iso nafasi bilan o‘lganlarni tiriltirish, jon bag‘ishlash qobiliyatiga ega bo‘lgan deyiladi.) Adabiyot, she‘riyatda sevgili-yorni jonbaxshlik yuzasidan masiho (Iso)ga o‘xshatiladi:

*Nechakim nag‘ma chekib Dovudday,
Damda andoqki, Masiho mutrib.*

F.K. 63

Maqom – a. 1. Joy, o‘rin, turar joy:

*Har maqom ichraki bo‘lsang ayru bo‘lma yordin,
Ey Navoiy, hojat ermas qilmoq ohangi Hijoz.*

G‘.S. 213

2. Musiqa, kuy, ohang:

*Ey mug‘anniy, tuz maqomi navhakim, chiqmoqdadur,
Xasta jon jizm uyi otliq kulbai ahzonidin.*

G‘.S. 485

3. Mumtoz kuy, maqom;

Maqomi “Navo” – “Navo” maqomi:

*Mug‘anniy, kelu chert turkani soz ,
Maqomi “Navo” yo‘qsa “Turkiy Hijoz”.*

*Subhkim bulbul maqomi “Rost ” tuzgay sarv uza,
Bazm uchun tut sen dog‘i bir savr ayog‘inda maqom.*

B.V. 395

Mehtar – f. Surnaychilar boshlig‘i.

Mizrob – a. 1. Tanbur chertiladigan tirnoq, nohun;

2. Zarb, urish, chertish (musiqada)

*Soqiy, qadahe tutqilu, ey turfa mug‘anniy,
Bazm ahlini qil bir necha mizrob ila mumtoz.*

N.Sh. 130

Ming – a. Ming doston (hazrat doston) 1. Bulbul; 2. Bulbul sayrash:

*Otashin gul chunki bulbul kuydirur yuz vashh ila,
Ne osig‘ faryodu afg‘on birla ming doston anga.*

N.Sh.

Minvol – a. Qoida, usul, tartib:
Minvoli maqom – maqom uslubi, qoidasi.

Ming doston – Bubul sayrashi:
*Otashin gul chunki bulbul kuydirur yuz vajx ila,
Ne osig' faryodu afg'on birla ming doston sanga.*
N.Sh.

Mohur – musiqada bir kuy nomi:
*Navoiy aytsa abyot ul oy mehrinda,
Kerakki, nag'masi bo'lsa bayotiyu mohur.*
F.K. 140

Musiqor – f. 1. Bir xil cholg'u asbobi:
2. Ovozi musiqa tovushiga o'xshash afsonaviy qush:
*Har so'ngak yonimda bo'lmish bir teshuk g'am bazmida,
Har birida o'zga yanglig' nola musiqordek.*
G'.S. 338

Mutarannum – f. Tarannum etuvchi, kuylovchi.

Mutrib – a. 1. Cholg'uchi, sozanda, ashulachi;
2. Maj. Zuhra (Venera) planetasi:
*Navoiy benavolig' birla doim may ichar, bir kun,
Navo naqshini davron mutribi bazmida cholg'ay deb.*
G'.S. 62

*Ey mutribi Zuhrajabin, bu nag'makim, chekting hazin,
Kamdur jalojil gar nujum o'lsa, seng xurshid-daf.*
B.V. 307

Mug'anniy – a. Ashulachi, sozanda, cholg'uchi:
*Ey Mug'anniy, bir navoye dilkusho tuzgilki, chang,
Rishtai nag'manga bog'latur sarosar ko'nglini.*
F.K. 610

Mug'ona – f. Mastona, mug'lardek:

Nag'mai Mug'ona – mayxonalarda ijro etiladigan kuy va ashula:
*Mug' dayri, ey mug'anniy, xushtur valek ichmon,
To nag'mai mug'ona bazm ichra cholmag'aysen.*
N.Sh. 484

*Kelurmen xonaqah din sari, bazm tuz, ey mug',
Mug'ona tut surud, ey mutribu mug'bacha, may tuz.*
V.B. 203

Muhibi navo – a. f. Kuy, qo'shiqni sevuvchi.

Navo – f. 1. Ovoz, sado:
*To tuzdi Navoiy oyati ishq,
Ish ahli aro navo bo'lubtur.*
G'.S. 161

2. Kuy, musiqa, ohang:
*Zuhd ohangin Navoiy har nechakim soz etar,
Bir navo birla mug'anniy yona yo'ldan ozg'idur.*
G'.S. 159

3. Mungli un:

*Noyu nafir unidin mag'rur bo'lma, ey shah,
Kim bu navoni tuzgan ko'si fano chaliptur.*

N.Sh. 171

4. "Navo" nomli maxsus kuy:

*Navoiy sari, ey davri muholif,
Navo savtin tarannum qilmading hech.*

N.Sh. 99

5. Navo tuzmak – kuylamoq, sayramoq; kuy chalmoq:

*Ich Navoiy, qadahki tuzdi navo,
Bazm aro ud ila rubob yana.*

N.Sh. 529

6. Navo chekmoq – kuylamoq:

*Navo chek vasl gulzorida gul shavqidin, ey bulbul,
Ki, xijron bog'ida bo'lmish Navoiy shevasi shevan.*

F. K. 504

*Navoiy ul yuzu lab shavqidin nogah navo cheksa,
Dam urmas bulbulu to'ti, ki budur kachcha ul piltak.*

N. Sh. 323

7. Hushnavo – xushovoz, yaxshi kuylovchi:

*Ey Navoiy, hech gulshanning seningdek hushnavo,
Bulbuli yuq erkanin shohi suhandonimg'a ayt.*

N. Sh. 85

8. Navo naqshi – navo kuyi:

*Navoiy benavolig' birla doim may ichar, bir kun,
Navo naqshini davron mutribi bazmida cholg'ay deb.*

G'. S. 62

Navobahsh – f. Hojatbarorlik, g'amxo'rlik qiluvchi:

*Navosiz ulusning navobaxshi bo'l,
Navoiy yomon bo'lsa sen yaxshi bo'l.*

Navogoh – f. Navo joyi, sayrash joyi; hozirgi sahna.

Navozanda – f. Navo qiluvchi, kuylovchi.

Navozandaliq – Cholg'uchilik, kuylashlik.

Navoiy – f. Kuyga, maqom va ohanga tegishli, kuychi:

*Navo ishq ichra sen top, ey Navoiy.
Ki, bizga benavoliqlar navo bas.*

N. Sh. 233

Navosoz – f. Kuylovchi, ashula aytuvchi, cholg'u chaluvchi.

Navha – a. Tovush chiqarib ulush, mungli nola.

Navxasoz – nola qiluvchi.

Navha ohangi – g'amgin kuy:

*Soqiyo, hajr o'ltirur, may tutqil anda zaxr ezib,
Mutribo holimg'a yig'la, navha ohangin cholib.*

N. Sh. 54

Nay – f. Qamishdan yasalgan puflab chalinadigan musiqiy cholgʻu asbobi:

Nay sharhin eshitgach qilib nola, seni yod,

Koʻz sharhalarin koʻrsa, xaroshing sogʻinurmen.

Gʻ. S. 449

Nafx – a. Puflash; narxi sur-karnay chalish:

Baxtim uygʻonmas bu nafx surdek faryod ila,

Menki Marg uyqusi bosqonlarni dermen uygʻotay.

N. Sh. 578

Nashot, nishot – a. Suyunish, shodlanish, xursandchilik:

Dema, afgʻonimda bulbul nolasidek yoʻq nashot,

Bu ham anduhzo emas, gar ul nishotafzo emas.

Gʻ. S. 228

Naqsh – a. Kuy, ashula:

Bogʻlamlas naqsh ulki boʻlgʻay sendin oʻzga yor uchun,

Bazmi dard ichra Navoiy bogʻlasa hijronda naqsh.

B. V. 257

Naqshi navo – “Navo” kuyi:

Navoiy benavoligʻ birla doim may ichar, bir kun,

Navo naqshini davron mutribi bazmida cholgʻay deb.

Gʻ. S. 62

Naqshu amal bogʻlamoq – kuy bastalamoq.

Nagʻam, nagʻomot – a. (birl, nagʻma) – nagʻmalar, sozlar, kuylar:

Navoiy savti ishq ahlin qilur hush,

Tong ermas qilsa dard ahli nagʻam shod.

N. Sh. 123

Nagʻmai rexta – Navoiy davridagi bir kuy nomi:

Mugʻanniy, tuzat nagʻmai rexta,

Ani qil oʻzing birla omexta.

(S. I.)

Nagʻmazan – a.f. kuylovchi, xonanda, sozanda:

Nagʻmakash – a.f. Soz chaluvchi, cholgʻuchi.

Nagʻmakor – a.f. nagʻma ishlovchi.

Nagʻma pardoz – a.f. kuylovchi, xonanda, sozanda.

Nagʻmasaroy – a.f. ashula aytuvchi, cholgʻuchi.

Nagʻmasoz – kuylovchi, xonanda, sozanda.

Nagʻmasoz qilmoq – kuylamoq, ashula aytmoq va soz chalmoq.

Noy – f. Qamish; nay; Noyu kus – nay bilan nogʻora;

Nafir – f. Karnay; ovoz: Noyu nafir – nay bila karnay:

Noyu nafir unidin magʻrur boʻlma, ey shah,

Ki bu navoni tuzgan koʻsi fano chaliptur.

N. Sh. 171

Nola – f. Nola, figʻon

Koʻp Navoiy nolasin manʼ aylangkim, toki ul,

Yorini yod aylagay, albatta, faryod ila.

N. Sh. 635

Noqus – a. Katta qoʻngʻiroq;

Noqusi mug'ona – mayxona qo'ng'irog'i.

Ovoz – f. Tovush, un,sas, ovoz:

*Yuzung bog'ig'a bulbuldur Navoiy,
Navo qilsa aning ovozidur bu.*

N. Sh. 520

Orzudoriy – f. Ashula, kuy nomi:

Ohang – f. Kuy, ohang:

*Zuxd ohangin Navoiy har ne nechakim soz etar,
Bir navo birla mug'anniy yona yuldin ozg'irur.*

G'. S. 159

Ohangi rost – Rost ohangi, kuyi:

*Qaddi hajringda tortsang nola,
Rost ohangi, ey Navoiy, tuz.*

N. Sh. 208

Panjgoh – f. 1. Cholg'u maqomlaridan biri:

“Yana Panjgoh amalidurkim, mavlono Kotibiy she'rig'a bog'labtur”

(H. P. M.)

Parda – f. 3. Soz (cholg'u) bo'g'inlari.

Paxlaviy – f. Qadimgi fors tili; Pahlaviy lahn – Pahlaviy kuyi, kuy nomi:

*Soqiyo, pahlaviy oyin may tut,
Pahlaviy lahn ila ko'nghumni ovut.*

F. K. “Soqiynoma” 27

Rag – f. Bir turli musiqiy cholg'u.

Ragzan – f. 2. Maj. Cholg'u torini chertuvchi, musiqa cholg'uchisi.

Raqqos – o'yinchi, raqqos:

*Simo'vajd ila gar bo'lmasa muassir emas,
Ki, kulgu boisidur qilsa fil o'zin raqqos.*

N. Sh. 271

Rahba – a. Sahna, o'yin-kulgu joyi.

Romish – f. Ashula, musiqa.

Romish aylamaq – kuylamoq, musiqa chalmoq.

Romishiy – f. Kuylovchi, cholg'uchi.

Roh – a. 1. Shodlik; Rohinavo – shodlik kuyi.

Rost – f. Mumtoz kuy; maqom nomi:

*Qaddi hajringda tortsang nola,
Rost ohangi, ey Navoiy, tuz.*

N. Sh. 208

So'zda, Navoiy, ne desang chin degil,

Rost, navo, nag'maga tahsin degil.

Rubob – musiqa sozi, cholg'u:

*Ich Navoiy, qadahki tuzdi navo,
Bazm aro ud ila rubob yana.*

N. Sh. 529

Rud – f. Musiqa quroli:

*Mug'anniyo, kelu tuzgil xaroshliq unuma,
Hazin taronaki, rudung bamidadur ko'nglum.*

G'. S. 414

Sado. *Zor jisming'a hadanging zahmidin ortar navo,
Sozdekkim, teshsalar ani fuzun aylar sado.*

G'. S. 37

Savt – a. Tovush, ovoz, ohang, kuy, maqom:

*Kim, tuzgay mastona Shohi G'oziy avsofida savt,
Bu ko'ngul gar bo'lsa o'z holida, gar ham bo'lmasa.*

G'. S. 27

Savti jaras – qo'ng'iroq ovozi:

*...Chun valvala chekti kuy aro tabli asas,
May ich anga tegrukim, yetar savti jaras...*

G'. S. Rub. 54

Sam' – a. Eshitish, tinglash.

Sami' – a. Tinglovchi.

Samo', simo' – a.

1. Eshitish, tinglash;

2. Ashula, musiqa, raqs:

*Ishrat etkim, charx ollinda tafovut yo'qturur,
Xoh bazm ichra simo' et, xoh kunj ichra tumush.*

N. Sh. 247

3. Darveshlarning qo'shiq, musiqa va raqs bilan zikr tushishi:

*Simo' vajd ila gar bo'lmasa muassir emas,
Ki, kulgu boisidur qilsa fil o'zin raqqos.*

N. Sh. 271

San'at – nozik hunar, mahorat:

*Ko'z yumib ochquncha, vah, yuz qatl qilmoq yo'q edi,
Bo'yla san'atlarda mahvashlarg'a sensen muxtari'.*

N. Sh. 291

San'at pardoz – a.f. san'atkor, mohir.

San'atkor – a.f. mahoratli, usta.

Saroy, saro – f. So'z birikmasida "so'zlovchi, aytuvchi, ashulachi" ma'nolarida keladi:

Dostonsaro – doston aytuvchi:

Nag'masaro – kuylovchi, sozanda:

*Zuhra to nag'masarodur andoq,
Bo'lmadi davrada paydo mutrib.*

F. K. 63

Safir – a. Nay ovozi; yoqimli mayin ovoz.

Sinch – childirma gardishiga o'tkazilgan qo'ng'iroqchalar.

Soz – f. Musiqa quroli, cholg'u:

*Soqiy, bugun mayni unut, mendek dami xunoba yut,
Mutrib Navoyi navha tut, sozinga bog'la tori bam.*

G'. S. 415

Soz etmak – jo‘r qilmoq, chalmoq;

Soz ahli – cholg‘uvchilar;

Sozanda – f. Cholg‘uvchi.

Ey Navoiy, gar lisoni hol eshitmaysen, eshit –

Kim, ajab holat bizing sozanda mizrobinda bor.

N. Sh. 150

Sur – f.

1. To‘y, bazm, shodlik yig‘ini;

Boda qon, nag‘ma fig‘on, surud azo, aysh balo,

Ko‘rgasen jilva agar aylasa ishq anjumani.

N. Sh. 585

2. Shoxdan ishlangan karnay, buv;

Suri Isrofil – Qiyomat kuni Isrofil farishta chaladigan buv, karnay.

Surud – f. Ashula, qo‘shiq, kuylash, musiqa:

Holing‘a hajr bazmi aro tortsam surud,

Bor navha maddi telba ko‘ngulning ayolg‘usi.

G‘. S. 579

Baski, Navoiy ayladi dard surudida navo,

Ahli tarabni yig‘latur majlisining taronasi.

G‘. S. 626

Tab‘ – a. Tabiat, talant:

Tab‘ ahli – shoirlar, san‘at ahli:

Tabl – a. Katta nog‘ora, dovul:

...Chun valvala chekti kuy aro tabli asas...

G‘. S. Rub. 54

Tablak – a.f. kichkina nog‘ora, ching dovul:

Tajnis – a. 2. Musiqada eng og‘ir va murakkab kuylardan biri.

Ta‘lif – a.

1. Sozlash, kelishimli qilish, tovushlar uyg‘unligi;

2. Tuzish, bastalash: Savti ta‘lif – kuy bastalamoq.

Talolo – a. Ashula, ohang, kuy:

Dirno talolo – qo‘shiqning takrorlanishi; naqorat.

Tanbur – a. Cholg‘u sozi.

Tanbura – a. Kichik tanbur:

Hush ulki bazmda oylar teparda arg‘ushtak,

Shoxanda tanbura cholib Navoiy desa qo‘shuq.

B. V. 318

Tarab – a. Xursandchilik, shodlik:

Hajr aro xasta Navoiyyu fig‘on,

Ey visol ahli, siz u lahni tarab.

G‘. S. 50

Tarab sog‘ariy – xushchaqchaqlik, shodlik piyolasi

Menu mayxonaki soqiyu mug‘anniy qilmish,

Chang zulfiyu tarab, sog‘ariy birla pobast.

G‘. S. 88

Tarablik – shodlik

Tarobnok – a.f. xursandlik bilan

Tarabfizo, tarabafzo – a.f. Shodlikni oshiruvchi, shodlantiruvchi

Tarabxez – a.f. shodlikni qo‘zg‘atuvchi.

Tarobxezi tololo – xursand qiluvchi ohang, kuy.

Tarannum – a. Kuylash, ashula aytish; sayrash; go‘zal so‘zlash:

Navoiy nazmidur yaxshi, gar quloq solsang,

Tarannumki qilur o‘zi birla ahli junun.

G. S. 476

Bulbullar olur nolani ta’lim, agar etsa,

Bog‘ ichra Navoiy o‘z-o‘zi birla Tarannum.

N. Sh. 437

Tarannum aylamak (tuzmak) – kuylamoq:

Ey mug‘anniylar, Navoiy mast edi – kech uyg‘onur,

Oni uyg‘otmakka bir dilkash tarannum aylangiz.

B. V. 217

Ey Navoiy, to muqarrar qildim ohangi Hijoz,

Goh Iraqu gah Ajam sari tarannum aylaram.

G‘. S. 430

Tarannumgar – a.f. Cholg‘uvchi, sozanda, ashulachi, kuylovchi:

Tushkali ulguldin, ey bulbul, Navoiydek yiroq,

G‘ayri dilkash lahnu jonparvar tarannum qilmading.

F. K. 341

Tarona – f. Ashula, ohang, maqom

Dedim taronai jonbaxsh mutribo, sen hud,

Firoq sozi tuzub o‘ltirur ko‘ki cholding.

G‘. S. 360

Tarona surmak – kuylab o‘qimoq.

Tarona tuzmak, chekmak – ashula aytmoq, xonish qilmoq, kuylamoq;

Mug‘anniyo, kele tuzgil xaroshliq unuma

Hazin taronaki, rudung bamidadur ko‘nglum.

G‘. S. 414

Tag‘anniy – a. 1. Kuylash, ashula aytish.

Tor – f. 2. Dutor ipi, cholg‘u torlari.

Mug‘anniy nag‘masi jon bersa bazm ahlig‘a tong yo‘qkim,

Navoiy rishtai jonin eshib changiga tor etmish.

G‘. S. 243

Tuz – tuz; tuzmoq; tuzatmoq, moslamoq, sozlamoq, uyg‘unlashtirmoq, kuyga solmoq:

To tuzdi Navoiy oyati ishq,

Ishq ahli aro navo bo‘lubtur.

G‘. S. 161

Ey mug‘anniy, chun nihon rozim bilursen, soz tuz,

Tortibon munglig‘ navo sozing bila, ovoz tuz.

Bazm aro o‘rtar Navoiyni nihon munglig‘ navo,

Ey mug‘anniy, chun nihon rozim bilursen – soz tuz.

B. V. 220

Tunbak – f. Kichik do‘mbira (nog‘ora), ching dovul.

Turk – 2. maj. Sho‘x go‘zal, o‘ynoqi.

Turki Hijoz – cholg‘uda bir kuy nomi:

Turkona soz – turkiycha soz (cholg‘u), turkiycha kuylash:

Mug‘anniy, kelu chert turkona soz

Maqomi “Navo”, yo‘qsa “Turkiy Hijoz”.

Ud – a. 1. Olovda kuyganda hush isli yog‘och; 2. Bir turli cholg‘u asbobi:

Uddek kuymakligim sharh et lisoni hol ila,

*Nag‘mada udung lisonin sehpardo*z aylasang.

N. Sh. 361

Ich Navoiy qadahki tuzdi navo,

Bazm aro ud ila rubob yana.

N. Sh. 529

Ulug‘ yir – “Ulug‘ yir” nomli turkiy navo, mumtoz kuy:

Mug‘anniy ulug‘ yir navosini tuz!

*Birjis ko‘kka paypo savdosini tuz!*¹

Un (yumshoq tovush) – ovoz, sado, ohang:

Chekma un, ohim ko‘r, ey Majnunki, bulbul ko‘p fig‘on,

Chekti, o‘rtangan vale parvona bo‘ldi oqibat.

G‘. S. 72

Urg‘ushtak – bir turli raqs va qo‘shiq:

Urg‘ushtak tepmak – yer tepinib o‘ynamoq, ashula aytib o‘yinga tushmoq.

Hush ulki, bazmda oylar teparda arg‘ushtak,

Shah anda tanbura chalib, Navoiy desa qo‘shuq.

B. V. 318

Ushshoq – a. 1. Oshiqlar; 2. Farobiy davridagi mumtoz musiqa;

Fan – a. 1. Bilim, ilm, fan; hunar; san‘at;

Yakfan – ixtisosli, mohir, as.

Ahlifan, fan ahli – ilimli kishilar.

Fanni musiqiy – musiqa fani, musiqashunoslik:

Ilmi advoru, fanni musiqiy,

Mendin ul ilm ahli tahqiqiy.

(S.S)

Fisog‘urs – a. Qadimgi yunon faylasufi Pifagor (mil.old. 541-497) kuy va musiqa asbobini ixtiro etgan zot:

Qildi Fisog‘urs ul yerdin guzar,

Unlari keldi qulog‘iga magar.

(L. T.)

Fig‘on – f. Nola, dardli ohang, alamli ovo

Hajr aro xasta Navoiyyu fig‘on,

Ey visol ahli, sizu lahni tarab.

G‘. S. 50

Xirgahi, xirgahiy – f. Past ovozda aytiladigan ashula, xirgoyi:

Oyu kunkim bazm tuzgaylar falak xirgohida,

Zarra sargashtadin ne bo‘lgusidur g‘amlari.

G‘. S. 592

¹Tuzatma. O.Jo‘raboyev. Mumtoz adabiyotda mug‘anniyoma. – Toshkent, “Tamaddun” nashriyoti, 2018. 18-b.

Xonanda – f. Ashulachi, hofiz, qo‘shiqchi.

Xorijnavo – begona ovoz: Har necha xorij navo ko‘rsang sipehr advorini.

B. V. 592

Xunyogar – f. Sozanda, ashulachi:

Ey Navoiy, sarvdek ozod bo‘l gar istasang,

Gul masallig‘ shoxide, bulbul kebi xunyogare.

G‘. S. 578

Xurush, xarosh – f. Faryod, fig‘on, nola:

Nay sharhin eshitgach qilib ey nola, seni yod,

Ko‘z sharhalarin ko‘rsa, xaroshing sog‘inurmen.

G‘. S. 449

Xush – f. Yaxshi, ma‘qul:

Navoiy savti ishq ahlini qilur xush,

Tong ermas qilsa dard ahlin nag‘am shod.

N. Sh. 123

Xush ado – yaxshi ifoda; go‘zal kuylovchi;

Xush ilhon – xushovoz.

Xushnavo – yaxshi kuylovchi, xushovoz

Xushnavoz – yaxshi sozanda, usta cholg‘uchi.

Ey Navoiy, xech gulshanningseningdek xushnavo

Bulbuli yuk erkanin shoxi suxandonimga ayt.

N. Sh. 85

Xushnag‘ma – f. Yoqimli sayrovchi, kuylovchi:

Xushnag‘masaro – f. 1. Go‘zal, yoqimli kuychi; 2. Sayroqi.

Ani bu bog‘ aro lutf ayla xushnag‘masaro.

N. Sh. 575

Xushhon, xushgo‘y – f. Yoqimli, ta‘sirli; ashulachi, hofiz:

Bulbul kebi hushgo‘y Navoiyni qilib xor,

Ul gulni ko‘rung jonibi badgo‘y tutuptur.

G‘. S. 175

Chekti bulbul kebi ming lahn ila doston hofiz,

Yo‘q aningdek yana bu davrda xushhon Hofiz.

N. Sh. 287

Chang – musiqa cholg‘u asbobi:

Zuhra holimg‘a surudin navhag‘a aylab badal,

Changiningsochin yoyib, duri sirishk izhor etar.

N. Sh. 164

Chang zulfi – Chang cholg‘usining torlari:

Tutib nashotu tarab chang zulfin etma surud,

Ki, bir-bir uzgusi g‘am chang tor-torin aning.

N. Sh. 352

Chargar – cholg‘uchi, ashulachi:

“Darvesh Muhammad chargarki, abdoldin ermish” (N. M.)

Chag‘ona – cholg‘u asbobi (Sapoyil deb xam ataladi):

“Eshitdimki, ul xarobotiylar changu chag‘ona bila o‘qur” (N. M.)

...Ham nag‘malari olibon el ko‘nglidin orom, ham changu chag‘ona...

F. K. “Mustaxzod”

Chek – Navochek – kuyla, chekma un, chekti navo, cheka olmas navo, chekar un, chekar ovoz, un chekti, navo cheksa, chekti fig‘on, chekmadi bulbul, chekar un, un chekib, chekib nola, chekmading lahne, gulbong chekmak, chekkan avg‘on, soz chek, chek surud, ohangi chekti, chekmaysen fig‘on....kabi misollar talaygina:

*Bu gulshan qushlarig‘a benavolig‘ keltirur lahni,
Navoiy har qachon o‘z gulruhin istab navo cheksa.
G‘. S. 562*

Chol (chol) a, Cholmoq – cholg‘u chalmoq :
*Soqiyo, may tut, mug‘anniy navha ohangini chol,
Kim sipohi umrum o‘lmish ko‘si rixlat cholg‘udek.
G‘. S. 334*

Cholg‘ulug‘ – chalinadigan, chalinish kerak bo‘lgan.

Chorgoh – f. O‘zbek mumtoz shoshmaqom kuylaridan birining nomi:
*Badan anosirining chorgohin et xorij,
Navoiyo, desang aylay falak sari ohang.
N. Sh. 336*

Chorzarb – f.a. O‘zbek mutoz kuyining nomi:
“Yana ishlar ham misli qo‘l (kuy nomi) va g‘azal va chorzarbdek va savt, naqsh hud be-
haduad...bog‘labdur”

(Pahlavon Mahmud)

Shadd – a. Cholg‘u qulog‘ini sozlash, cholg‘u ovozini balandlatish.
Shaddi ruh – a. Musiqa maqomlaridan biri:
*Subh dayr ichra mug‘anniy uyla tuzdi shaddi ruh,
Kim, unidin buldi ruhullohga ohangi sabuh.
N. Sh. 106*

Shahnoz – musiqada shoshmaqom yo‘llaridan biri;
Shahnoz aylamak – “Shahnoz” kuyini chalmoq. Kuylamoq:
*Chekmading lahni Navoiy ko‘nglun istab ayb emas,
Anglab o‘zingni navo ahlig‘a shahnoz aylasang.
N. Sh. 361*

Shodiyona – f. Shodlik cholg‘usi, kuyi.

Shuabot – a. Musiqada asosiy kuyning tarmoqlari.

Shu‘ba – a. Musiqa, asosiy kuydan kelib chiqqan tarmoq kuy.

Egri – Cholg‘u asbobi (chang)
*Changining xay‘atin sog‘ing‘on dam,
Egri qaddin fig‘oni aylab kam.*

(S. S.)

O‘zonlar – Cholg‘u chalib yalla, ashula, o‘lan aytuvchi kishilar.

O‘lang – o‘lan, ashula;
*Dasht uzra o‘lang so‘ngiga yetkay,
To maqsadu manzilga yetkay.*

(L. M)

Kasab – a. Nay, qamish.

Qaqnus – f.t. Mavhum bir qush (afsonaga ko‘ra tumshug‘ida juda ko‘p teshiklar bo‘lib, bu teshiklardan chiqqan ovozdan go‘yo musiqa ishlab chiqarilgan emish):

*Bor emish qagnus degan bir turfa tayr,
Hind mulkida ancha oromu sayr.*

(L. T)

Qobuz – musiqa asbobi, qo‘biz:

Va qobuz quloq tutib ayshg‘a targ‘ib ohangin tuzgay.

(M. K)

*Ey qalandarvash mug‘anniy, gar Navoiy ko‘nglini,
Istasang har lahza behol aylamak, tuzgil qo‘buz.*

B. V. 219

Qonun – 2. Bir turli musiqa asbobi.

Qo‘l – 2. Musiqada bir kuy nomi.

“Yana ishlar misli qo‘l (kuy nomi) va g‘azallar...bog‘labtur. (P.M)

Qo‘shmoq – qo‘shiq aytmoq

Hazin – mungli, g‘amgin; Xazin tarona – mungli kuy, g‘amgin ashula:

Mug‘anniyo, kele tuzgil xaroshlik unuma,

Hazin taronaki, rudung bamidadur ko‘nglum.

G‘. S. 414

Hijoz – a.

1. Arabistonning Makka va Madina shaharlari joylashgan hudud;

2. Musiqada bir maqom nomi:

Men Husayniy mazhab ar hamroh emasmen, yo‘q ajab, Chun Navoiy, har dam ohangi

Hijoz aylar netay?

N. Sh. 616

Hofiz – a.

1. Qur‘onni yodlab, qiroatla o‘quvchi, hofizi qur‘on:

Hofiz etkan kebi xaq lutfi ani Qur‘onda,

Bo‘ldik ani dog‘i har holida qur‘on hofiz.

2. Turli maqomlarda ashula aytuvchi, hofiz,

Chekti bulbul kebi ming lahn ila doston hofiz,

Yo‘q aningdek yana bu davrada hushxon Hofiz.

N. Sh. 287

Hudiy – a. Tuyachilar ashulasi:

Chun hudiy Layli qulog‘in yolqitur, Majnun ne sud,

Tog‘ni gar keltirur afg‘onig‘a faryod bila.

G‘. S. 529.